

AȘEZAREA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA PODUL MORII ~ BĂRBOASA

VIOREL CĂPITANU ȘI MARILENA FLORESCU

Prin cercetările de suprafață efectuate în bazinul Berheciului și a afluenților săi, s-au descoperit așezări din epoca bronzului aparținând indeosebi culturii Monteoru.¹ Dar, în afară de identificarea stațiunilor merită să subliniem și faptul că prin aceste periegeze s-au putut face și unele precizări asupra tipurilor de așezare Monteoru. Astfel, s-a constatat că alături de stațiunile situate pe promontorii înalte desprinse prin eroziune din terasele superioare ale râurilor, cu aspect de „Cetățuie“, purtătorii culturii Monteoru au folosit în aceeași măsură, terasele inferioare cu platouri largi, pante line și fără nici o amenajare specială pentru apărare.

Întrucât cercetările s-au concentrat mai ales asupra așezărilor de tip „Cetățuie“,² s-a căutat ca prin sondajele efectuate în zona estică a podișului Birladului, să se pună accentul pe cea de a doua categorie de așezări. În acest sens, amintim că între anii 1961—1967, au fost cercetate 4 stațiuni Monteoru, situate din punct de vedere topografic, pe platourile și pantele line ale teraselor inferioare.³ Dintre aceste obiective face parte și așezarea de la Podul Morii—Bărboasa.

Amintim aici, că pentru cunoașterea culturii Monteoru, descoperirile de la Bărboasa au o deosebită importanță. Astfel, pe o rază de circa 1 km., au fost identificate trei stațiuni din epoca bronzului, după cum ur-

---

1. Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *Cercetări arheologice în județul Bacău* (partea I-a), AM, VI, p. 217-277.

2. În ceea ce privește tipurile de așezare specifice culturii Monteoru din Moldova, s-a constatat că imensa lor majoritate se concentrează pe „Cetățui“ desprinse prin eroziune din terasele superioare, cu pante abrupte și platouri largi (vezi Marilena Florescu, *Contribuții la cunoașterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru în Moldova*, AM, IV, p. 39-43). De asemenea, în zona de sud-est a Moldovei, s-au semnalat și așezările complexe constând dintr-o „acropole“ (cetățuie) cu o suprafață locuibilă redusă, fortificată natural și întărită și cu un șanț de apărare, în jurul căreia găvitează 2-3 așezări situate pe terase deschise dar cu pante înclinate.

3. Ne referim la stațiunile de la Gura-Ghionoaiei (vezi în prezentul volum, Năstășeni-Parincea, Bărboasa, Dealul Bărboasei și așezarea de care ne ocupăm aici.

mează : pe „Cetățuia“ denumită „Dealul Perjului, se găsesc masive resturi de locuire aparținând fazei Monteoru I c₃ ; iar la cca. 500 m est de satul Bărboasa, pe coama lină a „Dealului Bărboasei“ (reprezentînd terasa inferioară a pîriului Berheci), a fost descoperită o altă așezare Monteoru I c₂⁴. Însfîrșit, la cca. 600 m sud de aceasta, pe locul denumit „Podul-Morii, situat de asemenea pe terasa inferioară a Berheciului s-au identi-

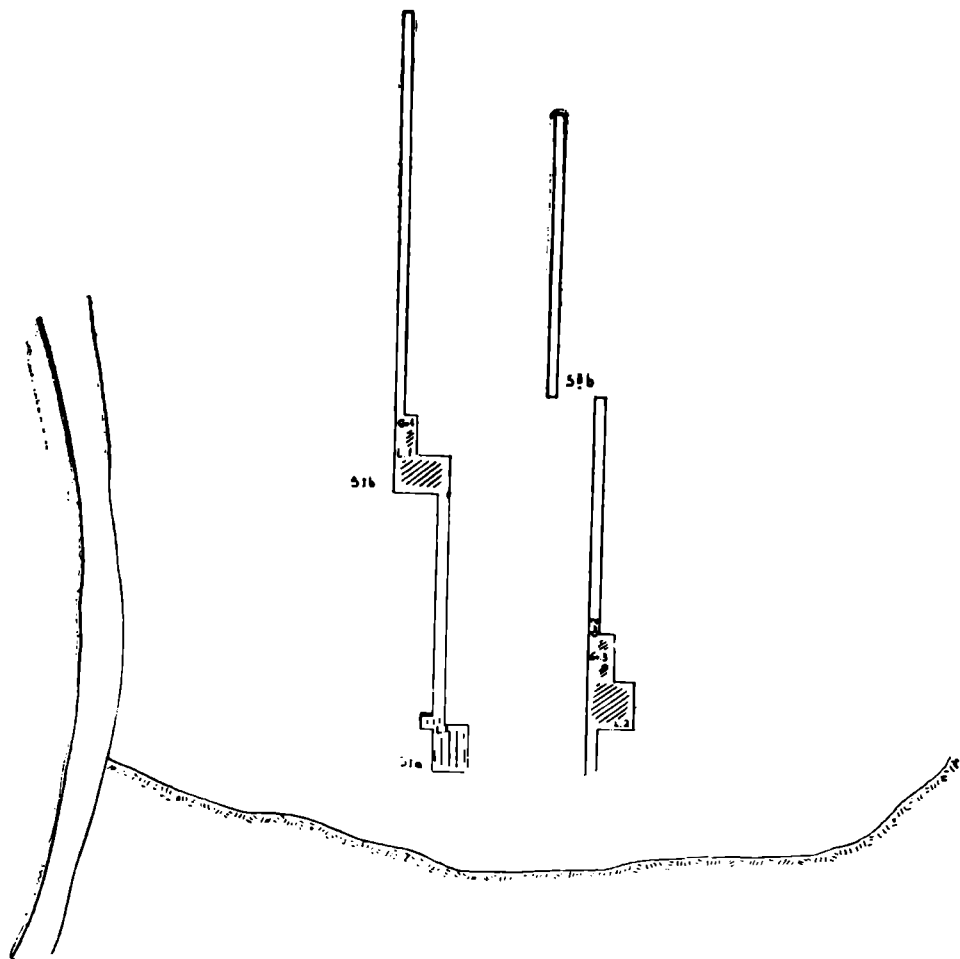

Fig. 1. — Bărboasa. Podul Morii. Planul general al săpăturilor. Sc. 1/500.

4. Cercetările au fost efectuate de M. Florescu și V. Căpitanu între anii 1961-1964. În anul 1967 în zona unde sînt cele mai bogate resturi de locuire hallstattiene a efectuat un sondaj C. Buzdugan.

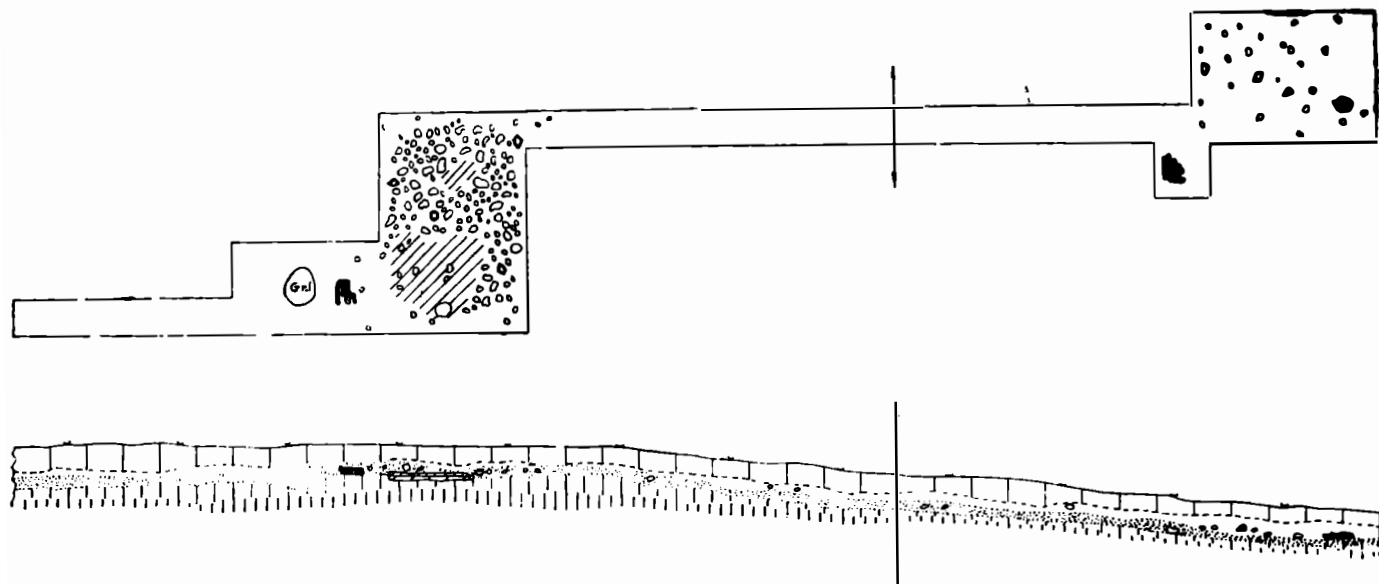

Fig. 2. — Planul și profilul peretelui de est al șanțului 1. Sc. 1/50

ficat urmele unei alte așezări din faza Monteoru Ic2. Sondajele efectuate între anii 1961—1964, s-au concentrat în deosebi asupra stațiunilor Monteoru de pe Dealul Bărboasei și Podul-Morii.

Resturile de locuire aparținând așezării de la Podul-Morii, sînt muate mai ales pe panta lină de nord-vest a terasei. Nu este însă exclus ca întreaga suprafață a platoului și a pantelor line să fi fost locuită la fel de intens, dar datorită arăturilor adinci, solul cu resturi arheologice a fost răscolit și în cea mai mare parte distrus. Din acest motiv, cercetările s-au limitat la zona de nord-vest a pantei, unde s-a constatat că stratul arheologic este mai puțin deranjat (fig. 1).

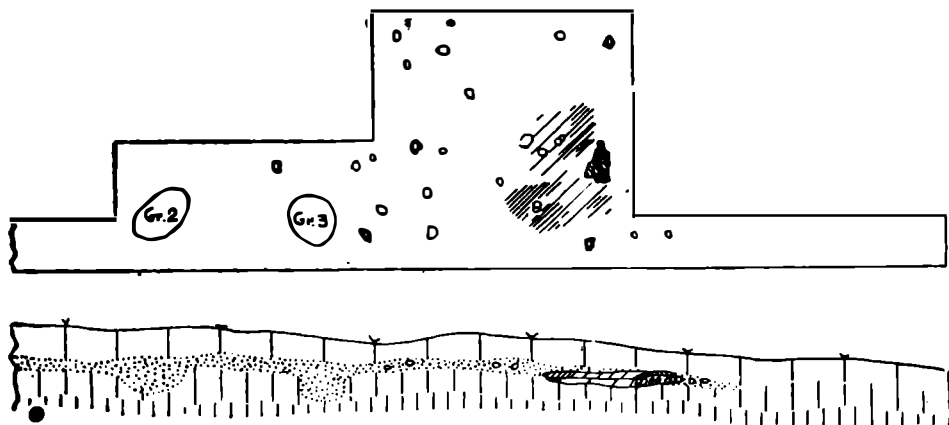

Fig. 3. — Planul și profilul peretelui de est al șanțului 2. Sc. 1/50

Săpăturile au însumat o suprafață de 139,50 m², SIa=39,50 m ; SIb=50 m ; SIIa=40 m ; SIIb=30 m) (fig. 1). Din punct de vedere stratigrafic, s-au constatat următoarele solul arat cu o grosime de 0,40—0,60 m. cuprinde atât humus-ul cît și partea superioară a depunerii brun-negricioase cu resturi arheologice. Sub solul arat, s-a observat că depunerea arheologică continuă, avînd doar o grosime de 0,10 m. Fragmentele ceramice descoperite în acest strat nederanjat, atestă prin caracteristicile lor, o etapă tîrzie a fazei Monteoru I c2, care face trecerea la următoarea fază I c1. Solul brun negricios acoperă la rîndul său, o depunere brun-cafenie, a cărei grosime nu depășește 0,20—0,25 m, din care provin resturi de locuire și fragmente ceramice specifice fazei Monteoru I c2, etapa I-a. Stratului brun-cafeniu îi urmează apoi depunerile brun-gălbuie și galben cu concrețiuni calcaroase, fără resturi arheologice (fig. 2 ; 3).

Atragem atenția în mod deosebit asupra faptului că observațiile stratigrafice nu au putut fi urmărite pe întreaga suprafață cercetată de noi, deoarece prin arăturile adinci a fost răscolită total depunerea nivelului superior și în unele cazuri chiar și aceea aparținînd etapei I-a a fazei Monteoru I c2.

Cantitativ, materialul arheologic descoperit la Podul-Morii este numeros, dar importanța acestui sondaj, constă în determinarea a două nivele de locuire Monteoru I C₂ corespunzătoare a două etape din evoluția acestei faze.⁵

În nivelul inferior au fost identificate două colibe și trei gropi cu resturi menajere.

Locuința nr. 1. Este de formă patrulateră și cu o suprafață de 18,50 m.; pereții au fost construiți din pământ galben nisipos amestecat cu pleavă, aplicat pe un schelet de nuiele groase dispuse vertical. În unele cazuri pe fața interioară se observă o luiture mai îngrijită și o încercare de luiture. Podeaua locuinței a fost amenajată printr-o ușoară adincire în solul brun-gălbui și apoi printr-o luiture cu pământ galben nisipos. Resturile de la vatră nu ni s-au păstrat. Menționăm, de asemenea, că bucățile din pereți au fost împrăștiate pe o suprafață mai mare (forma și dimensiunile fiind stabilite cu aproximație în funcție de zona în care chirpicii erau aglomerați masiv). În afara locuinței au fost identificate resturile unei vetre prevăzută cu gardină din piatră și cu lipiturile refăcute de două ori. În imediata sa apropiere se afla o mică groapă cu resturi menajere (de formă ovală, cu diametrele de 0,60 m×0,70 m) și cu profilul în formă de pungă; adîncimea nedepășind 0,95 m de la suprafața actuală a solului. Pământul de umplutură brun-cafeniu, conținea numeroase fragmente ceramice, oase de animale, scoici și melci (fig. 2).

Locuința nr. 2. Situată în zona unde panta se accentuează ușor, resturile de la pereți și podea au fost în cea mai mare parte răvășite și împrăștiate; din acest motiv nu s-a putut preciza forma și dimensiunile exacte. Cu toate acestea pe o mică porțiune s-a păstrat cîteva resturi din podeaua constituită din luturi succesive cu pământ galben nisipos, precum și fragmente din lipiturile vetrei. Nu putem trece cu vederea faptul că s-a putut observa că în dreptul vetrei podina a fost întreruptă, iar lipiturile erau așezate direct pe sol după ce în prealabil se așternuse un strat gros de prundiș pentru a o înălța deasupra podinei din lut. Bucățile de la pereți (foarte sfărîmate de altfel) au fost împrăștiate de arătură pînă la piciorul pantei. (fig. 3).

Gropile nr. 2 și nr. 3. Sînt situate în imediata apropiere a locuinței nr. 2, de formă ovală și a căror adîncime nu depășește 0,70 m (gr. nr. 2) și 0,85 m (gr. nr. 3). În pământul de umplutură brun-cafeniu, au fost descoperite doar cîteva fragmente ceramice și cenușă (gr. 2) și cărbune și cenușă (gr. 3; fig. 3).

Așa cum s-a arătat anterior, materialul arheologic constind în special din fragmente ceramice este foarte numeros, dar în afară de acesta amintim cîteva rîșnițe fragmentare, cuțite curbe din gresie sau piatră dură, fusaiole din lut ars și două roți de la un car votiv.

În ceea ce privește ceramica, constatăm prezența a trei categorii, în funcție de pasta din care sînt lucrate. Astfel, menționăm în primul rînd, pasta de calitate superioară, bine frămîntată, cu nisip mărunt în compo-

5. Unele observații referitoare la caracteristicile celor două etape ale fazei Monteoru Ic2 au fost subliniate de către M. Florescu, *op. cit.* în AM, IV, p. 84-93.

zițe și de culoare gri-cenușie sau negru metalic, cu puternic luciu pe ambele fețe. Această categorie nu predomină cantitativ, rolul precumpănitor avându-l ceramica lucrată din pastă densă, cu o cantitate mai mare de nisip în compoziție, cu suprafața aspră, de culoare cenușie spre negru cu tendințe metalice. În sfârșit, se întâlnește și categoria lucrată din pastă semi-grosolană, cu nisip și pietricele în compoziție, și de culoare brun-cenușie sau brun- cărămizie. Mai puțin numeroasă decât aceasta, este ceramica lucrată din pastă grosolană, cu nisip și pietricele în compoziție arsă de cele mai multe ori neuniform, și cu suprafața aspră sau netezită cu degetele, a cărei culoare variază de la nuanța brun-cărămizie la șocolatiu-închis.

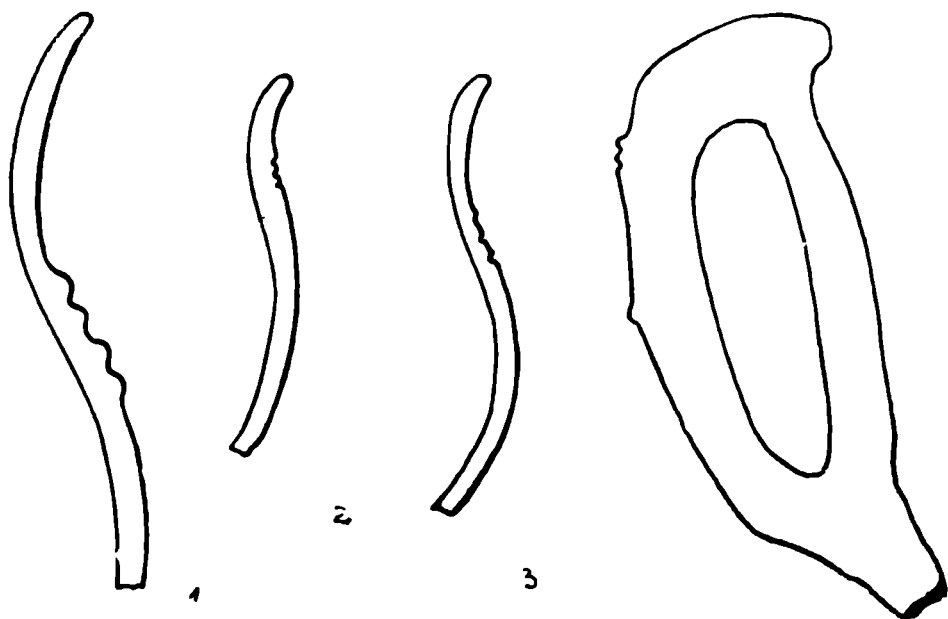

Fig. 4. — Bărboasa. Podul Morii. Fragmente ceramice aparținând fazei Monteoru Ic2 (1, 4 etapa I-a ; 2-3 ; etapa a II-a)

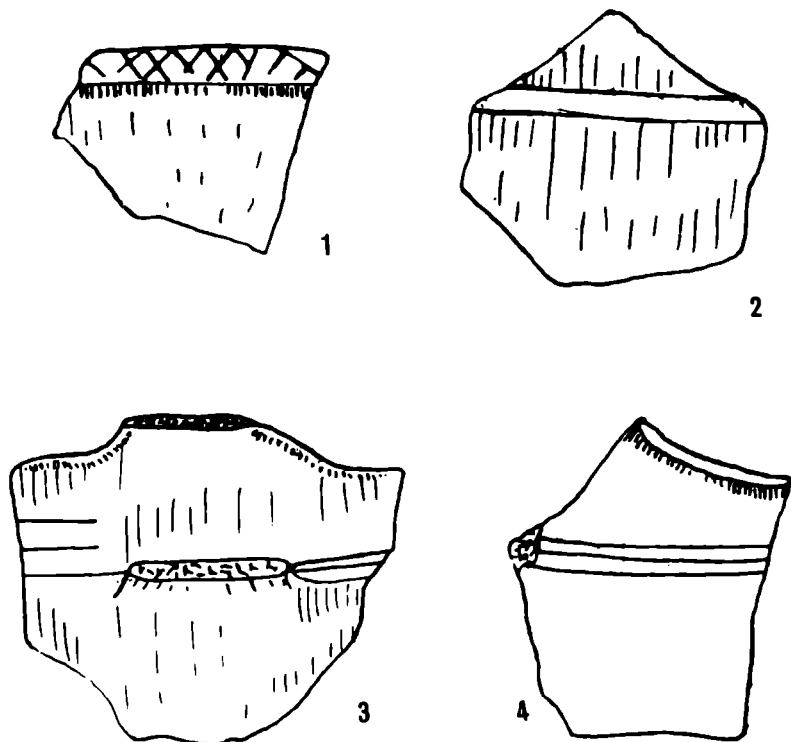

Fig. 5. — Bârboasa. Podul Morii. Fragmente ceramice aparținând fazei Monteoru Ic2 (1 influențe Wiettemberg ? 2-4 etapa a II-a)

Repertoriul formelor ceramice nu este atât de bogat ; se constată preponderența ceștilor de dimensiuni mici și mijlocii și apoi și a vaselor cu corpul drept aproape cilindric, cu marginea evazată oblic. Aceste două categorii sînt lucrate din pasta fină sau bună, de culoare brun-cenușie spre negru metalic. Urmează apoi vasele cu corpul rotunjit (fig. 4/1), cu marginea evazată drept sau oblic într-un număr foarte redus, vasele cu corpul drept în formă de sac, cu marginea întărită și ușor răsfrîntă. Pentru aceste două categorii se folosește în deosebi pasta semi-grosolană și grosolană.

În majoritatea cazurilor ceștile au corpul sferic, gîtul scurt și drept, fiind prevăzute cu 1—3 linii în relief, pentru a sublinia umărul. Torțile trase din buza vasului sînt suprainălțate, avînd întotdeauna șea și prag. De cele mai multe ori șeaua este decorată cu linii în relief dispuse unghiular, iar alteori este prevăzută și pe fața interioară cu linii în relief așezate orizontal (fig. 4/4). Vasele cu corpul drept sînt de asemenea ornamentate cu benzi orizontale constituite din 1—3 linii în relief, așezate la partea superioară pentru a marca umărul. Același motiv este aplicat și

pe fața exterioară a buzei. Mai puțin frecvent ne apare aici decorul în romburi sau benzi unghiulare realizat din linii în relief. Deși pentru această formă nu sînt caracteristice torțile, menționăm că s-au identificat totuși, vase prevăzute cu torți tubulare trase din buză și sprijinindu-se pe umăr sau aplicate în interspațiul dintre buză și umăr. În ceea ce privește ornamentarea vaselor lucrate din pastă semi-grosolană, se observă preponderența unor motive decorative deosebite de acelea aplicate pe formele lucrate din pasta fină și bună. Astfel, se constată că la vasele cu corpul ușor rotunjit, predomină briul în relief simplu sau crestă și alveolat, aplicat pe umăr, cu toate că se întâlnește în mod izolat și banda din linii în relief. De asemenea apar frecvent torțile tubulare dispuse la partea superioară între buză și umăr. Trebuie să amintim că la această categorie de vase se folosește ca motiv decorativ, pastilele aplicate orizontal și încadrate fie de linii în relief, fie de briu simplu sau crestă, care însă constituie un ornament caracteristic pentru vasele cu corpul în formă de sac. Pe lângă acest ornament apare frecvent și briul alveolat sau crestă.

Repertoriul formelor și al motivelor decorative semnalat la ceramica descoperită în nivelul inferior de la Podul-Morii, atestă fără îndoială prezența fazei Monteoru I c2⁶. Aceleași elemente apar și în așezarea identificată pe cetățuia Dealul Perjului,⁷ precum și în stațiunea de pe Dealul Bârboasei.⁸ Important este însă faptul că la Podul-Morii, a fost determinat din punct de vedere stratigrafic încă un nivel de locuire cu o ceramică în mare măsură deosebită de aceea descrisă mai sus. Pot fi sezi-zate acum noi elemente de formă și decor cu ajutorul cărora se explică trecerea la faza Monteoru I c1. (fig. 6).

Depunerea care conține resturile de locuire ale noii etape din cadrul fazei Monteoru Ic2, a fost însă în mare parte răscolită de arătunile a-dinci efectuate pe acest teren. Cu toate acestea, s-au descoperit cîteva porțiuni însumînd o suprafață de cca. 80 m², în care stratul arheologic a fost deranjat doar la partea superioară. În această zonă, s-au identificat resturile a trei vetre, din care una se găsea probabil în interiorul unei locuințe de suprafață (în jurul ei și în pămîntul răscolit deasupra s-au descoperit bucăți mici de chirpici, provenind de la pereți. Lipiturile vetrelor erau așezate pe un strat de prundiș ca în nivelul inferior sau pe fragmente ceramice. Una din vetre mai păstrează resturi din gardina de pietre plate dispuse vertical (fig. 2). În ceea ce privește inventarul de obiecte aparținînd noului nivel de locuire constatăm prezența aceluiași categorii de unelte ca : topoare-ciocan, cuțite curbe etc. În afară de acestea menționăm în mod deosebit un fragment provenind de la un car votiv (fig. 7), descoperit în apropierea vetrei cu gardină din piatră.

6. *Ibidem*, p. 83-89.

7. *Ibidem* ; precum și observațiile asupra materialului descoperit prin săpăturile efectuate între anii 1961-1963, de către M. Florescu și V. Căpitanu.

8. Pentru material ilustrativ vezi *Cercetări arheologice în județul Bacău*, în AM, VI, p. 213-277, unde M. Florescu și V. Căpitanu au consemnat resturile de locuire la care ne-am referit mai sus.

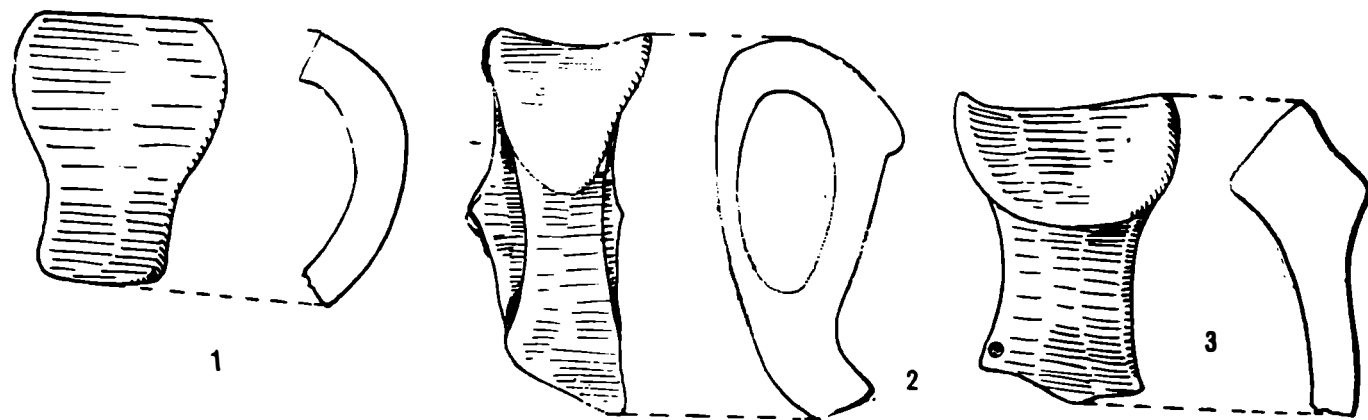

Fig. 6. — Bărboasa. Podul Morii. Fragmente ceramice aparținând fazei Monteoru Ic2 (etapa a II-a)

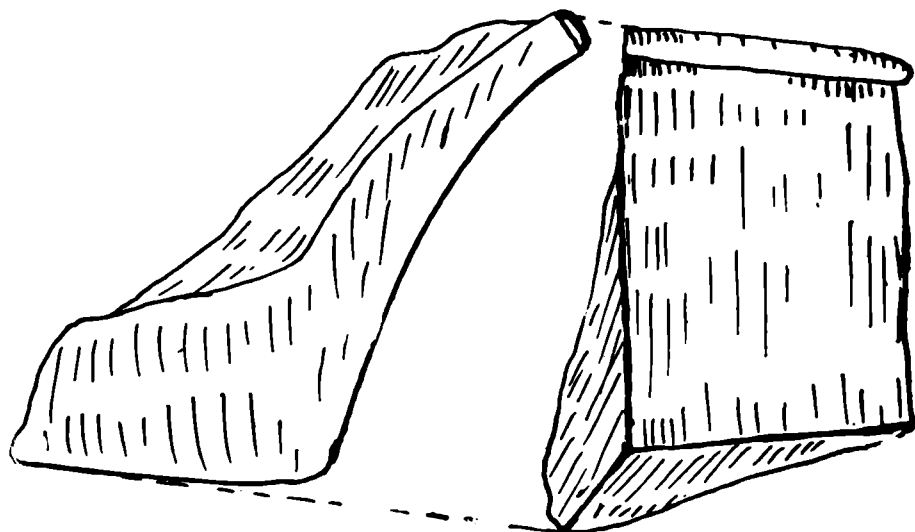

Fig. 7. — Bărboasa. Podul Morii. Fragment provenind de la un car votiv

Ca și în nivelul inferior, predomină și aici, ceramica lucrată mai ales din pastă fină și bună și mai puțin din pastă grosolană. Principalele forme de vase se mențin cu unele mici deosebiri (fig. 5/3-4). Astfel, ceștile nu mai au corpul scund și sferic, ci există tendința de înălțare sau de marcarea a fundului. De asemenea torțile mult supraînălțate încep să capete o poziție oblică față de corp ; în unele cazuri elimină pragul, observându-se și o pronunțată tendință de a prelungi șeaua și de a-i ridica marginile (fig. 6/2). O altă deosebire o constatăm și la aplicarea motivelor decorative. În acest sens, amintim că liniile în relief sînt înlocuite cu acelea incizate care dau și nota caracteristică a ornamentării (fig. 5/2-4). Aceeași observație se poate face și în ceea ce privește ornamentarea cu romburi și benzi unghiulare care sînt acum realizate din incizii. Unele transformări aparent imperceptibile pot fi sesizate și la vasele cu corpul drept, unde constatăm o ușoară tendință de rotunjire a corpului iar marginea buzei deși lătită devine foarte puțin oblică. O variantă a acestei forme are corpul alungit, gura largă, marginea buzei răsfrîntă, iar gîtul cilindric este bine conturat. Nu putem trece cu vederea că alături de benzile incizate apare și decorul alveolar aplicat atît pe buză cît și pe umăr. Vasele cu corpul în formă de sac se mențin dar se observă că sînt lucrate dintr-o pastă mai bună ; a fost eliminat decorul cu pastile, menținîndu-se doar torțile tubulare trase din buză și sprijinindu-se pe umăr.

Modificările survenite atît la forme cît și la motivele decorative, dau ceramicii nivelului superior de la Podul-Morii, o notă specifică și prin care se apropie de aceea caracterizată fazei Monteoru I c2⁹. Identifica-

9. M. Florescu, *op. cit.*, în *AM*, IV, p. 84-93.

rea noii etape, ilustrează prin trăsăturile sale, trecerea graduală de la o fază la alta, prin eliminarea sau adoptarea unor motive decorative deosebite și prin modificarea treptată a formelor ceramice.

Materialul arheologic pe care ni l-a oferit însă sondajul de la Podul-Morii, în special acela aparținând nivelului superior, este totuși puțin pentru a stabili toate caracteristicile ceramicii noului stadiu din evoluția fazei Monteoru I c₂. Reamintim în acest sens că ne-am referit numai la ceramica identificată în condiții stratigrafice sigure și care provine din cele câteva sectoare unde depunerea brun negricioasă conține resturi de locuire în situ ale nivelului superior. Am ținut să subliniem acest fapt întrucât considerăm că prin materialul descoperit, s-au conturat doar câteva elemente care marchează trecerea la faza Monteoru I c₁. Desigur că numai printr-o cercetare de mai mare amploare și care să ofere un material numeros, pot fi determinate toate transformările survenite la sfârșitul fazei Monteoru I c₂.

...

Deși de proporții reduse, sondajul efectuat în 1961 la Podul-Morii-Bârboasa, prezintă o deosebită importanță prin precizarea celor două nivele de locuire Monteoru I c₂ și prin determinarea unor elemente (forme și motive decorative) cu ajutorul cărora se poate explica trecerea graduală de la o fază la alta.

De asemenea prin cercetarea acestui obiectiv s-a urmărit și studierea tipului de așezare deschisă, destul de frecventă în zona estică a podișului Birladului, dar necunoscută în restul spațiului de dispersiune a culturii Monteoru. Din acest punct de vedere, s-a constatat că resturile de locuire aparținând exclusiv fazei Monteoru I c₂, au afectat întreaga suprafață a terasei inferioare a Berheciului, cît și pantele line, unde se puteau construi locuințele fără o amenajare specială ¹⁰.

În ceea ce privește sistemul de fortificație, în zona cercetată de noi și care reprezintă cea mai accesibilă cale de acces, prin săpăturile efectuate nu s-au semnalat nici un fel de elemente (șanț sau val), pentru a fi folosit pentru apărare. ¹¹ Aceste observații completează pe acelea obținute prin cercetarea stațiunilor de la Dealul Bârboasei sau Năstăseni-Parincea, unde s-a constatat că purtătorii culturii Monteoru, s-au stabilit pe terase largi cu pante line din imediata apropiere a cursurilor de apă. ¹²

10. De ex. Prin cercetările efectuate la Minăstioara-Fitionești, județul Vrancea, s-a constatat că pe pantele Cetățuiei s-au făcut terasări sprijinite cu pietre (pentru a împiedeca alunecarea), în vederea construirii locuințelor din fazele Ic₃-Ic₄. De altfel, acest fapt este explicabil dacă ținem seama de suprafața locuibilă foarte redusă a platoului Cetățuiei (conform observațiilor efectuate de M. Florescu în anii 1967-1969).

11. Cu prilejul cercetărilor de la Bogdănești, județul Bacău, s-a identificat sistemul de fortificație constînd dintr-un șanț de apărare construit la începutul fazei Ic₂ (vezi pentru aceasta M. Florescu și C. Buzdugan, *Material*, VIII, p. 301-390).

12. Spre deosebire de așezarea de la Podul Morii unde săpăturile s-au limitat la o zonă mai restrînsă, la Năstăseni și Dealul Bârboasei, s-au efectuat cercetări de amploare permițînd astfel o generalizare a observațiilor obținute și asupra celorlalte stațiuni Monteoru din această zonă.

În încheiere, menționăm că prin identificarea în bazinul Berheciului și a afluenților săi, a așezărilor aparținând fazei Monteoru I c2, s-a stabilit (la nivelul actual al cercetărilor), limita estică a spațiului de dispersiune a culturii Monteoru din prima sa perioadă de evoluție. În acest fel, cercetările din zona sud-estică a podișului Bîrladului contribuie la cunoașterea mai aprofundată a culturii Monteoru din Moldova.

LA STATION MONTEORU DE PODU MORII-BĂRBOASA

Résumé

Un rôle plus important vient à jouer pour l'étude de la culture Monteoru de Moldavie, les recherches des établissements situées dans la région délimitée par le Sereth et Berheci. En ce qui concerne les traits caractéristiques des établissements, on signale pour la première fois que les restes d'habitation se trouvent non seulement sur les promontoires en forme de „Citadelles” mais aussi sur de basses terrasses ouvertes et planes, dépourvues de toute fortifications.

De même sur la base des observations stratigraphiques on a pu établir pour la phase Monteoru Ic₂ de Podul Morii, qu'elle a comporté deux étapes d'évolution.

Dans la première étape, on relève la prépondérance des vases en pâte fine, à lustre métallique suivis des vases, peu nombreux en pâte grossière. Pour ce qui est des formes, la catégorie la plus répandue est celle représentée par les tasses à deux anses surélevées présentant un seuil et une ensellure, suivie par les écuelles et les chaudrons. Les motifs décoratifs consistent habituellement en ligne en relief disposées en deux registres horizontaux sous forme de bandes engulaires ou des losanges.

Au cours de la seconde étape de la phase Monteoru Ic₂, commence à apparaître certains éléments qui témoignent la passage à la phase Monteoru Ic₁. Des modifications se produisent aussi en ce qui concerne l'anse à seuil et ensellure et les motifs décoratifs en lignes en relief sont remplacés par des incisions.

Par les découvertes identifiées dans la vallée du Berheci, on a pu déterminer que l'aire de diffusion de la civilisation Monteoru a été établie graduellement. Ainsi, on a observé que les restes d'habitat appartenant à la phase Ic₃, ont occupé au commencement, les dépressions de la courbure des Carpathes Orientales, en affectant aussi le territoire compris entre les Carpathes et le Sereth et enfin, au cours de la phase suivante Ic₂, on relève, non seulement, une tendance d'expansion de l'aire de diffusion vers l'est, mais la présence effective des restes d'habitat.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. Bărboasa—Podul Morii. Plan général des fouilles.

Fig. 2. Bărboasa—Podul Morii. Plan et profil de la paroi est du fossé 1.

Fig. 3. Bărboasa—Podul Morii. Plan et profil de la paroi est du fossé 2.

Fig. 4. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de poterie appartenant à la phase Monteoru Ic₂ (1, p. l'étape I; 2-3. l'étape II).

Fig. 5. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de poterie Monteoru Ic₂ (1 avec des éléments décoratifs Wiettemberg; 2-4; l'étape I).

Fig. 6. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de poterie Monteoru Ic₂ (l'étape II).

Fig. 7. Bărboasa—Podul Morii. Fragments de „char votif”.